СӨЙ ГОМЕРНЕ, СӨЙ ХАЛЫКНЫ, СӨЙ ХАЛЫКНЫҢ ДӨНЬЯСЫН!

ДУСЛЫК

ОКТЯБРЬ РАЙОНЫ ИҖТИМАГЫЙ - СӘЯСИ ГАЗЕТАСЫ.
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА ОКТЯБРЬСКОГО РАЙОНА.

31 ГЫЙНВАР, 1997ел.
ҖОМГА

Газета 1931 елның 9 июленнән бирле чыга. | № 11 (8022) | Бәясе билгеләнгәнчә.

...Укыган кеше шул инде...

Узган атнада район хуҗалыкларының 17 рәисе Казанда Татарстан кадрлар әзерләү агробизнес институты каршында курсларда булып кайттылар.

Җитәкчеләр әйтүенчә, укулар хәзерге чорда хуҗалык итү үзенчәлекләре буенча практик файдалы һәм кызыклы итеп оештырылган. Курс ахырында анда укучылар аттестация үттеләр. Хуҗалыкларның төп икътисадый - социаль күрсәткечләре һәм җитәкченең белем дәрәҗәсеннән чыгып, аларга категорияләр бирелде. Безнең район вәкилләреннән өчесе I категориягә лаек булдылар.

Озакламый әлеге институттан укытучылар килеп районның баш белгечләре өчен укулар оештырачаклар.

Хезмәтләре белән мактаулылар

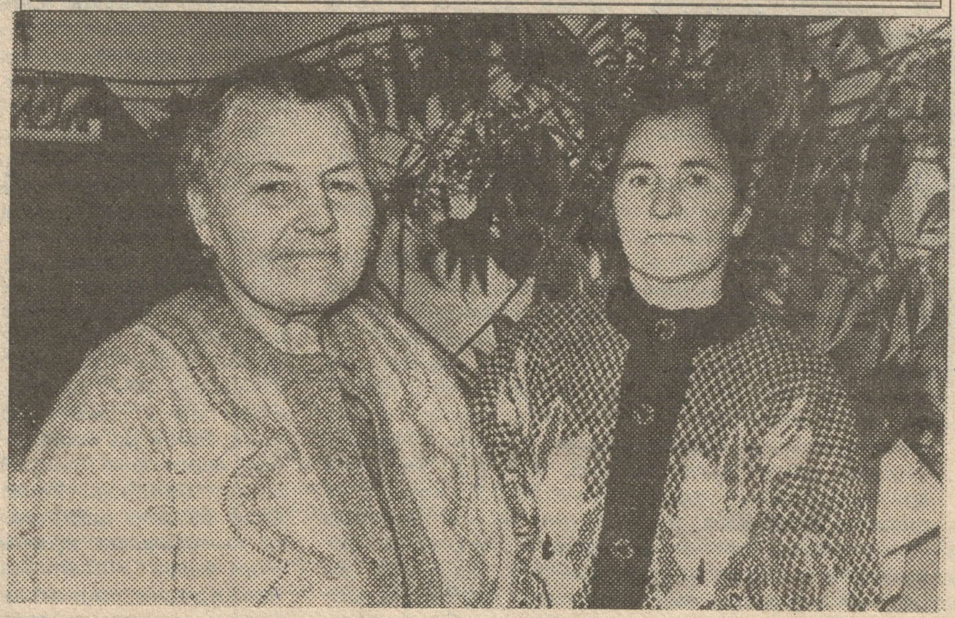

Авыл җиренең мәшәкатьле тормышын акыллылык, сабырлык белән тарткан, хуҗалыкта төп эшче куллардан саналган уңган хатын-кызлар аерым хөрмәттә булалар авылда. «Татарстан» КХАсында Фәүзия Хәрләмова һәм Разия Галиуллина - шундыйлардан. Гомере буе терлекчелектә эшләгән Фәүзия апа инде пенсия яшендә булса да яшьләрчә җитезлек белән йөри әле, үз группасындагы маллардан 10 ар килограмм сөт савып ала. Разия хуҗалыкта шулай ук алыштыргысыз эшче. Җәй көннәрендә ул чөгендер эшкәртә, кышын терлекчелеккә килә: бозаулар карый, сыер сава. Шуңа да күптән түгел районда үткән авыл хуҗалыгы алдынгылары слетына хуҗалыктан вәкил итеп нәкъ аларны җибәрделәр.

Рәсемдә: терлекчеләр Ф.Хәрләмова, Р.Галиуллина.

БЕР КАР ЯУСА, МЕҢ ГАЗАП

Рейд бригадасы хәбәр итә

Шөкер, быелгы кыш әлегәчә кар - бураннары белән мәшәкатьләмәде безне. Шөкер дип әйтүебез юкка түгел. Чөнки соңгы көннәрдә генә явып үткән кар, бераз «котырынып» алган буран гына да шәһәр хуҗалыгының менә алдан хәзерләнмәгәнлеген ачык күрсәтте. Шәһәр урамнарының кардан чистартылуын тикшерү максатында аның барлык микрорайоннарында булган рейд бригадасы да шундый нәтиҗәгә килде. Шәһәрнең үзәк урамнары, аерым алганда Карл Маркс урамы, өлешчә Совет, Мәктәп урамнары гына тулысынча тәртиптә, икенче төрле итеп әйткәндә, урамнары да, тротуарлары да яхшы итеп чистартылган иде. Калганнары аннан - моннан тәртипкә китерелсә дә, тротуарлары бөтенләй чистартылмаган иде. Дөрес, шикәрчеләр поселогындагы завод җаваплылыгындагы урамнарда җанлылык сизелде. Торак - коммуналь хуҗалыгы эшчеләре завод каршындагы скверны чистарталар, берничә трактор, грейдер юллар, тротуарлардан кар эттереп кайнашалар иде. Хуҗалык начальнигы А.М.Кончевны да шул мәшәкатьләр белән шөгыльләнгәндә очраттык без.

- Үзебезнең кар чистарту техникабыз юк, әле ярый завод һичкайчан үтенечебезне кире какмый. Тротуарны чистартып бетерә алмавыбызга исә моның өчен махсус агрегат булмау сәбәп,- диде ул.

Аның каравы, поселокның икенче өлеше хуҗалары - МСО җитәкчеләрен кар көртләре дә, техника мәсьәләсе дә борчымый бугай. Борчыса, Карбышев, Дачная - 1, Дачная - 2, Солнечная һәм кайбер башка урамнарны чистарту чараларын күрерләр иде, мөгаен. Әлеге урамнарга машина керерлек түгел.

- Ут - күз чыга күрмәсен дә, ашыгыч ярдәм машинасы чакырырга туры килмәсен иде дип борчылабыз,- диде безгә шул урамнарның берсендә яшәүче Х.Вәлиев.

Хәер, чистарткан урамнарны да ташка үлчим генә инде. Таптар, ике машина үткәндә бер - берсенә юл да бирә булмаслык итеп кенә берничә урамда эш башкарганнар да, тынычланганнар төзүчеләр. Ә инде үз йортларына керү юлларын чистарту турында сөйләп торасы да юк.

Тимер юлчылар поселогындагы байтак йортлар да кар көртләре арасында калган. Шәхси секторда бу аеруча күзгә бәрелә. Декабристлар, Лобачевский, Пионерская, Комсомольская, Бауман урамнарында берничә көн элек чистартылган һәм янә кар салынган урамнар буйлап узу техника, шулай ук җәяүлеләр өчен дә зур мәшәкать тудыра. Әле яңа гына грейдер узган Южная урамыннан баласын чанага утыртып шифаханәгә баручы яшь ханымны машина белән узып китү өчен чанасын юл кырыена, кеше биеклеге итеп өелгән көрт өстенә үзебезгә үк менгезеп куярга туры килде хәтта.

Көнбатыш микрорайонында яшәүчеләрне дә чын күңелдән кызгандык без. Бер машина кинлегендә кара җир өстеннән салынган һәм ныгып бетмәгән юл өстеннән машинага да, җәяүлегә дә йөрү җиңел түгел. Әле бу поселоктагы иң яхшы итеп чистартылган юл дигән фикергә килдек. Ни өчен дигәндә, башка юлларда беренче кар төшүгә ничек эз салынган булса, алар хәзер дә шундый хәлдә.

Чехов, Киев, Северная урамнарының торышы да әллә ни алын түгел иде ул көнне. Үзәккә якын Мир урамының да карлар ява башлаганнан бирле чистартылмавы күзгә бәрелеп тора. Халык иң күп йөри торган Нефтьчеләр, Вахитов, Промышленная урамнарында да халык кар көртләренә «сыена - сыена» юл уртасыннан йөрергә мәҗбүр.

Гомумән, соңгы көннәрдә Норлатны кар басты. Алда әйткәнебезчә, шәһәрнең менә әзерлексез килүен тагын бер кат раслады бу. Ә шәһәрнең дигәндә, иң элек МПП, НУАД һәм НГЧ күздә тотылуы аңлашыладыр. Аларның җитәкчеләреннән анык җавап һәм конкрет эш көтә халык. Без дә икенче юлы (ә бу кар әле соңгысы булмастыр) эшне алардан башларга исәплибез.

Рейд бригадасы члennары:
В.БОТРЯКОВА,
Норлат җирле үзидарә Советы рәисе урынбасары.
Р.ГИНЯЕВА,
газета корреспонденты.

М.Ш.Шәймиев: «Минем бу елга өметем зуррак»

(Татарстан Республикасы Президенты М.Ш.Шәймиевның «Республика Татарстан» газетасы мөхәррире Е.А.Лисинга биргән интервьюсыннан)

СОРАУ: Минтимер Шәрипович, Россия хөкүмәте дә, сез үзегез дә без инде базарча хуҗалык итү юлына басып киләбез, бастык дип ышандырасыз. Әмма эшче заказ бирелгән продукцияне җитештереп тә аңа хезмәт хакы түләнмәгәч, нинди базар була соң инде ул? Колбиләүче ичмаса үзенең колларының тамагын туйдырган, ә безнең дәүләт кешене бер тиенсез эшләргә мәҗбүр итә. Мин моның белән сезгә чираттагы соравымны бирергә җыенам: безнең республикада хезмәт хакы түләү мәсьәләсендә перспектива нинди, бурычларны кайчан кайтарып бетерерләр? Мисал өчен, республика хуҗалыклары соңгы елларда авыл хуҗалыгы культураларыннан әйбәт уңыш алалар, фермаларныңда чагыштырмача югары продукт бирүен тәэмин итә. Шул ук вакытта авылда хезмәт хакы бирү буенча бурычның беткәне юк. Безгә калса бик парадоксаль бу хәл нәрсә белән аңлатыла?

ҖАВАП: Хезмәт хакын үзвакытында түләү - күчеш чорының проблемаларыннан берсе. Бер яктан, инфляцияне туктату чаралары күрү аркасында, товар җитештерүчеләр арасында исәп - хисап ясауның акчасыз (бартер, вексель) формалары тоткан өлеш кискен артты. Икенче яктан, күп кенә предприятиеләрдә базар шартларына яраклашу процессының озакка сузылуы конкуренциягә сәләтсез продукция чыгарылу аркасында җитештерүнең төшүенә сәбәпче булды.

Шуның белән бергә безнең республикада хезмәт хакы түләүдә тоткарлыклар булмаган предприятиеләр дә аз түгел. Мисалга Яр Чаллы катыргыкәгазь комбинатын, Казанның «Вакуummаш», «Теплоконтроль», «Заря» һәм башка кайбер предприятиеләрен китерергә мөмкин.

Хезмәт хакы түләү мәсьәләсе аеруча хәрби - промышленность предприятиеләрендә катлаулы һәм бу Россия Федерациясе Оборона министрлыгы тарафыннан дәүләтнең оборона заказлары өчен үзвакытында түләнмәвеннән килеп чыга. Бу мәсьәләдә без РФ Хөкүмәте белән актив эш алып барабыз. Шул ук вакытта Россиядә оборона предприятиеләренә салым мәсьәләләрендә шулкадәр җирле өстенлекләр бирелгән тагын берәр регион бармы икән?

Хезмәт хакын үзвакытында түләү проблемасы Россия Федерациясендә акча әйләнешен яңадан нормаль хәлгә кайтарганда хәл ителергә мөмкин. Бу җәһәттән РФ Хөкүмәте һәм Федераль Җыен тарафыннан тиешле чаралар билгеләнә. Әмма үз көчләребез белән дә күп нәрсә башкарырга мөмкин. Нормаль акча әйләнеше булса, предприятие конкуренциягә сәләтле һәм сорау булган продукция җитештерә башласа, аның үзвакытында хезмәт хакы һәм бюджетка салым түләп барырга кирәк кадәр средствосы һәрвакыт булачак. Ул чакта бюджет учреждениеләрендә эшләүчеләр дә хезмәт хакын вакытында алып барачаклар.

Авыл хезмәтчәннәренә эш хакы түләүдәге бурычлар мәсьәләсенә килгәндә хәл болайрак тора. «Ялкаулар» белән беррәттән республикада хезмәт хакын вакытында түләп баручы хуҗалыклар һәм районнар да бар. Андыйлар рәтенә Әтнә, Балтач, Биектау, Лаеш һәм кайбер башка районнар хуҗалыкларын кертергә була.

Үзвакытында исәп - хисап ясау өчен продукциян булырга тиеш дип минем инде күп мәртәбәләр әйткәнем бар һәм тагын бер тапкыр кабатлыйм. Авылдагы товар җитештерүчеләр - бюджетта түгел. Хуҗалык җитәкчеләре базар шартларында акча эшләү өчен аз чыгымнар белән конкуренциягә сәләтле продукция җитештерергә, үз кибетләрен ачарга, реализацияләүнең башка каналларын табарга кирәк икәнлеген аңларга тиешләр. Бүген продукцияне сатуда чикләүләр юк. Тагын бер фикерне ассызыклап үтәр идем: авылда хезмәткә натуралата, бигрәк тә игенчелек продукциясе белән түләүне киңәйтергә кирәк. Бу шәхси секторда малларның баш санын арттырырга мөмкинлек бирер, ә анысы үз чиратында терлекчелек продукциясе җитештерүне арттыруга булышлык итәр иде.

Бүген реформалаштырылган һәм шулар нигезендә кооперативлар, ассоциацияләр, фермер хуҗалыклары оештырылган колхоз - совхозларның күбесендә хезмәт хакы түләүдә проблемалар юк. Аларда чын хуҗалар эшли һәм алар продукцияне үзләре реализацияләп керемне дә үзләре теләгәнчә бүлешәләр. Һәм бу авылда реформа уздыруны тизләтергә кирәклегенә тагын бер дәлил. Юллар күп, ә кайсын сайларга икәнлеген крестьян үзе хәл кылырга тиеш.

Сүз уңаеннан әйткәндә, күпчелек хуҗалыкларның хезмәт хакын вакытында биреп бара алмауларында «Татархлебопродукт», «Татарстан сөте», «Татмясопром» холдинг компанияләре кебек хәзерләү оешмаларының да гаебе бар. Алар авылдан сатып алынган продукция өчен түләргә бик ашыкмыйлар.

(«Республика Татарстан»ның быелгы 23 гыйнвар саныннан).

Терлекчелек - көнүзәк өлкә

СЫЕРНЫҢ СӨТЕ ГЕНӘ ТҮГЕЛ, ДУҢГЫЗНЫҢ ДА ИТЕ - ТЕЛЕНДӘ

Дуңгызлар симерту буенча автомат - комплекс 1978 елдан бирле эшли. Аның маллар саны 10,5 меңгә, өч циклга үрчем алу 28 меңгә, тәүлеклек артым алу 500 граммга җиткән үсеш еллары да, малларның ни баш саны, ни үрчем, ни артым белән мактана алмаган чигенеш елы да булган. 1997 елга комплекс шулай ук бик мактанырлык хәлдә аяк басмады. 1 гыйнварга биредә 3720 баш терлек исәпләнә, тәүлеклек артым декабрьдә 306 грамм тәшкил итә иде. Икенче төрле әйткәндә, комплекстагы 10 линиянең 4се бөтенләй буш иде. Финанс белән дә хәл мөшкел: комплекс катнаш азык өчен элеваторга 1 миллиардка якын әҗәтле булды, хуҗалыкларга бурычы 730 миллион сумга җитте (дөрес, 324 миллион сум тегеләре дә тиеш иде ...).

Яңа елга комплекс шулай аяк басты. Әмма елның беренче көннәреннән ук биредә үзгәрешләр рухы өерелеп килеп керде. Ул нәрсәдән гыйбарәт соң? Шулар хакында без автомат - комплекс директоры К.С.ФӘЙЗУЛЛИН белән сөйләшәбез.

- Безнең бу нияткә нинди «мирас» белән алынуыбызны үзегез үк санап үттегез. Биредә безнең гаеп тә булгандыр һәм гомумән районда дуңгызчылык тармагына игътибар җитеп бетмәү дә үзен сиздергәндер. Район хакимиятендә моңа караш тамырдан үзгәрү безне ныклап уйланырга мәҗбүр итте. Бездәге үзгәреш - Синдряков исемендәге, «1 нче май», «Рассвет», Якты Күл КХАларын, автомат - комплексны Норлат - Октябрь ит комбинаты белән берләштерүдән килеп чыга. Бу берләштерү терлек азыгы җитештерүдән башлап ит җитештерү, аны эшкәртү, реализацияләүне файдалы, табышлы итеп башкаруны максат итә. Мондый берлектә һәркем - азык әзерләүче дә, ит җитештерүче дә уртак максатка, ахыр нәтиҗәгә эшли, шунлыктан ул җитештерүнең аз чыгымлы, табышлы булуы өчен кызыксынган була. Без - шул агрофирмада бер мөһим җитештерүчеләр звеносыннан, шуңа да үзгәрешләр иң әүвәл бездән башланып дөрес эшләнә дип уйлыйбыз. Быел җәйгә безгә дуңгызларның баш санын 10 меңгә җиткерү бурыч ителә. Хәзер әле ул 4460 баш кына булса да, без моны реаль нәрсә дип саныйбыз. Иң әүвәл, әлеге малларны асрау һәм ашату шартларын булдырырга кирәк. Шунлыктан хәзер бездә буш торган 4 линияне ремонтлау, тәртипкә салу эшләре башланды. Су белән тәэмин итү начар иде, аны шулай ук төзәтәбез. Әмма иң мөһиме - 10 еллап тик торган катнаш азык заводы эшли башлады. Аның яңа начальнигы Фомин Александр заводны торгызуда, аны эшләтүдә зур көч куйды. Хәзер штат тупланган, читтән арзан бәягә сатып алынган бөртектән иң гади рецепт белән (кукуруз, бодай, арпа, май калдыклары, сөяк оны, тоз һәм башкалар) катнаш азык җитештерелә башлады.

- Бу сезнең өчен шулкадәр мөһимме?

- Әлбәттә! Катнаш азык дуңгызлар өчен төп туклыклы азык бит. Аңа тәүлеккә ике тонна аертылган сөт, патока, ит комбинатында дефицит саналмаган сөяк - ит оны, май өстәп малларга тулы канлы рацион булдырырга тырышабыз. Майга килсәк, шунысын да әйтергә кирәк: гыйнвардан 60ар баш исәбеннән 3 контроль группасы оештырдык. Аларның беренчесенә майны 30 грамм, икенче группаларга 50шәр, өченчеләренә 100әр грамм исәбеннән бирәбез. 10 көннән соң үткәрелгән үлчәү түбәндәгене күрсәтте:

I группада маллар 105 грамм, II группада 175, өченчесендә 289 грамм өстәмә артым биргән. Шулай итеп, гыйнварда комплекс буенча тәүлеклек үсеш 408 грамм, ә С.Маськин һәм Ә.Минзарипова группасында 437 граммга җитте. Димәк, сыерның сөте генә түгел, дуңгызның ите дә телендә икән!

- Бу җәһәттән хезмәтне оештыруда үзгәрешләр шулай ук каралгандыр.

- Ансыз булмый, әлбәттә. Аның төп асылы дуңгыз караучыларның хезмәткә мөнәсәбәтен тамырдан үзгәртүдән гыйбарәт иде. Аларның аңына бер нәрсәне сеңдерергә тырыштык: хезмәткә түләү - ахыр нәтиҗәдән: күпме азрак сарыф итеп күбрәк җитештерсәк - шулкадәр үзебезгә дә отышлырак. Моның өчен исәп - хисап ясауның чек системасы кертелде. Дуңгыз караучылар бер цехны хасыйл иттеләр, цех начальнигы Александр Катков һәр хезмәт күрсәтүче (тракторчы, шофер) белән чек аша исәпләшә башлады. Сүз уңаеннан, А.Катков биредә комплекс ачылганнан бирле эшли, аңа үз бурычларын искәртеп торасы юк. Киләчәктә бу ысулны камилләштереп, һәр чыгымга контрольне көчәйтү хәстәрен күрәчәкбез. Анда электр энергиясенә аерым учет шулай ук каралган. Әлегә безнең тулы комплекска бер счетчик булса, киләчәктә аны һәр линиягә, котельнягa, һәр цехка аерым куярга исәплибез. Бу безгә продукциянең үзкыйммәтен киметергә булышачак. Эшчеләр исә аның беренче нәтиҗәсен хезмәт хакында тоюга үзләре үк кызыксынырлар дип ышанабыз.

- Камил Сөләйманович, бу сезнең поставщиклар белән мөнәсәбәткә дә яңалык өстәячәкме?

- Бүген комплекста малларның баш санын арттыру максат ителә икән, шунсыз булмаячак, әлбәттә. Элек без поставщикларыбыз белән тыгыз элемтәдә тордык дип мактана алмыйбыз. Аны шул да күрсәтә: 1996 ел башында безнең 22 поставщигыбыз булса, ел ахырына алар 16ау гына калдылар. Былтыр без хуҗалыкларга 584 баш ремонт дуңгызлары тараттык. Кызганычка каршы, алардан бер генә өстәмә дә ала алмадык. Ә бит районда 25 хуҗалык дуңгызчылык белән шөгыльләнә. Нигездә безнең иң ышанычлы партнерларыбыз Кузнецов исемендәге, «40 лет Победы», Хафизов исемендәге, «Родина» КХАлары иделәр. Быел гыйнвар аеннан хуҗалыкларга тагын 360 баш ремонт дуңгызлары тараттык, бусы да фидиягә булыр дип уйламыйбыз инде. Хуҗалык - комплекс арасындагы мөнәсәбәтләрнең барлык нюансларына да тукталмыйча, шуны гына әйтә алам: элек без алардан малларны тиешле 40 килограммга җиткермичә 25 - 30 килограммлы, аны коры азыкка күчерелмәгән хәлдә үк алырга күндергән идек инде. Шул сәбәптән без аларны 40 көн буе аерым рационда, кулдан коры азык ашарга өйрәтергә мәҗбүр идек. Быел да малларның көрлегенә шундый таләп булачак. Инде алар безнең шартларга кыенлыксыз күнсен өчен быел 1500 башка исәпләнгән карантин бүлеген яңадан эшләтә башлаячакбыз. Үзебездә алынган үрчемне 20 - 25 килограмм көрлеккә җиткәч, әлеге биналарга урнаштырып, тиешле авырлыгын җыйгач, симертүгә куярга җыенабыз. Малларны комплекска илтү мәшәкатеннән коткардык инде аларны, үз транспортыбыз белән барып алабыз, зоовет-белгечебез үзе урынга барып малларны карап ала.

- Кәефегездән күренә, эшкә теләк белән алынгансыз...

- Аның белән район хакимияте, иң әүвәл район хакимияте башлыгы Ф.С.Сибагатуллин үзе кызыксынган булуы безгә зур мораль ярдәм, матди терәк бирә. Бу мәсьәләдә безгә хакимият башлыгы урынбасары Ю.В.Терентьев булышлык күрсәтә, берләштерелгән хуҗалык җитәкчесе С.И.Белогубов белән киңәшеп эшләү дә файдага. Бүгеннән эшне һәрьяклап уйларга тырышабыз. Гыйнвардан катнаш азык заводында экструдор цехы ачылды, ул төрле чималдан термик эшкәртү ярдәмендә гранулллы катнаш азык ясый. Ит комбинаты җитәкчелеге безгә Голландиядән 13 тонна минераль өстәмәләр кайтартты. Составында 58 микроэлемент булган бу өстәмә безгә гади бөртек катнашмасын да туклыклылык ягыннан кыйммәтле катнаш азык дәрәҗәсенә җиткерергә мөмкинлек бирә.

Узган җәйдә үзебездә 80 башка җәйге лагерь ясаган идек. Быел майдан дуңгызларны лагерьга чыгарып, үзебездә үрчем алырга җыенабыз. Җәйге лагерь «Рассвет»та бар, Синдряков исемендәге, «1 нче май»да төзеләчәк, аның файдасы беркемдә бәхәс уятмый инде хәзер. Шулай акрынлап поставщикларның тулы ышанычын, алар белән эшлекле мөнәсәбәтне кайтарырга, табышка эшләргә омтылабыз. Ул, билгеле, эш барышында тагын үзгәрешләр, яңалыклар таләп итәр, бу табигый хәл. Әмма район җитәкчелегенең дуңгызчылыкка игътибарын тойган хәлдә, без аларны хәл итәрбез дип уйлыйбыз, әлеге сәясәтне дөрес аңлаган поставщикларыбыз да аңа битараф калмаслар, максатыбыз уртак бит - итле булу.

Әңгәмәдәш - С.ХӘЙРУЛЛИНА.

Россиянең хәрби даны көннәре

2 ФЕВРАЛЬ - СОВЕТ ГАСКӘРЛӘРЕНЕҢ СТАЛИНГРАД ЯНЫНДА НЕМЕЦ - ФАШИСТ ГАСКӘРЛӘРЕН ТАР - МАР ИТҮ КӨНЕ (1943)

Идел һәм Дон елгалары арасындагы олы мәйданда ике йөз көн һәм төн дәһшәтле Сталинград сугышы тынмады. Үзенең кискенлеге һәм югалтулары ягыннан тарихта бу бөек көрәшкә тиңнәр юк иде әле.

Канлы көрәшләрдә 62 нче, 64 нче армия сугышчылары дошман һөҗүменә каршы торырга көч тапты, Сталинградны фашистлар кулына бирмичә генә калмады, аның һөҗүм итү пунктларын көчсезләндерде һәм соңында совет гаскәрләре баш группаларын тулысынча тар - мар иттеләр.

Совет Кораллы Көчләренең Сталинград янында фашист гаскәрләрен камау һәм тар - мар итү буенча стратегик һөҗүм операцияләре 1942 елның 19 ноябреннән 1943 елның 2 февраленә кадәр сузылды. Оператив - стратегик вазифаларына карап операцияләрне шартлы рәвештә өч зур этапка бүләргә мөмкин: камалыштан чыгу, дошманның фланг группировкаларын тар - мар итү һәм немец танк армияләренең 6 нчысын һәм 4 нченең бер өлешен камалышта калдыру, генерал Манштейнның камалышта калган группаны коткарырга тырышуын юкка чыгару һәм совет гаскәрләренең камалыштан тышкы фронтта контрһөҗүм оештыруы; фельдмаршал Паулюсның камаудагы группировкалары тулысынча тар - мар ителүе.

... 1942 елның томанлы 19 нчы ноябре таңында аяз көнне яшен яшнәгәндәй, искәрмәстән дошман позицияләренә җимергеч «Катюша» залплары һәм меңнәрчә артиллерия утлары ява башлады. Шул агымга ияреп, тәвәккәл рәвештә Көньяк - Көнбатыш фронты пехота һәм танк гаскәрләре дә кузгалды.

20 нче ноябрьдә Сталинград фронты гаскәрләре хәлиткеч һөҗүмгә күчтеләр. Һөҗүм көчле дә, уңышлы да барды.

Генерал Н.Ф.Ватутин җитәкчелегендәге Көньяк - Көнбатыш һәм генерал А.И.Еременко җитәкчелегендәге Сталинград фронтларының танк һәм механизированный берләшмәләре контрһөҗүмгә каршылык күрсәтеп бер - берсенә каршы омтылдылар. 23 нче ноябрьдә ике фронтның да алдынгы частьлары билгеләнгән районда очраштылар.

Көньяк - Көнбатыш, Сталинград һәм Дон фронтлары гаскәрләре 330 кешелек 22 дивизия һәм 6 нчы һәм 4 нче танк армияләренең 160тан артык аерым частена кергән һөҗүм боҗрасын япты.

Верховный Башкомандование Ставкасы камалышта калган дошман гаскәрләренә соңгы һөҗүмне генерал К.К.Рокоссовский җитәкчелегендәге Дон фронтына тапшыра. Алар дошман көчләрен берничә өлешкә бүлеп һәркайсын аерым - аерым тар - мар итәргә планлаштыралар.

Камаудагы командованиегә капитуляция ясарга тәкъдим ителә. Тик дошман капитуляция өчен тәкъдим ителгән кешелекле шартларны кире кага. Шуңа күрә 1943 елның 10 нчы гыйнварында камалыштагыларга җимергеч артиллерия уты, авиабомбалар, совет пехоталары һәм танкларының көчле һөҗүме юнәлдерелә. Дошман җиңелүгә дучар ителсә дә, каршылык күрсәтә. Ләкин алга таба да каршы торуның мәгънәсезлеген аңлап фашист гаскәрләренең аерым подразделениеләре бирелә башлыйлар. 6 нчы армия фельдмаршалы Паулюс та шул исәпкә керә.

Операция 1943 елның 2 февраленда төгәлләнә. Иделдәге Җиңү Бөек Ватан сугышы барышында тамырдан борылыш ясады.

И.САНДЛЕР.

(1941 - 1945 елгы Бөек Ватан сугышы тарихы материаллары буенча).

Синең кешеләрең, авыл

ИГЕНЧЕ

1968 елның мае. Язгы кыр эшләренең иң кызган чагы. Хәрби хезмәтне тәмамлап, Урта Камышлыга кичәге солдат Владимир Иванов кайтып төште. Кайтуының өченче көнендә ул инде трактор рычагы артына утырды.

Ул көннәрдән соң 29 ел гомер үтте. Шул еллар буе берниндн отпускысыз һәм ялсыз, курортларсыз Владимир Дмитриевич Иванов Мичурин исемендәге хуҗалык кырларында эшләвен дәвам итә. Хезмәте илгә дан китерсә, үзенә шатлык бирә. Авылдашымның тормышын энәсе - җебенә кадәр белсәм дә, очрашкач сорамыйча түзә алмадым:

- Нинди тракторларда эшләргә туры килде сиңа?

- Хәзер инде, үзең беләсең, 7 нче ел Т - 4тә эшлим. Әлегә кадәр 22 ел [illegible] 38 һәм Т - 40та. Үземнең Т - 4емне башка бернигә дә алмаштырмыйм. Әмма теләсә нинди техника үзенә игътибар сорый. Һәрберсендә карап эшләргә кирәк. Әйтик, сөрүне генә алыйк. Буразнасы туры килсен, тирәнлеге дөрес булсын.

Ивановның гаилә архивында бүләкләр байтак. Иң кадерле һәм истәлеклесе - Хезмәт Кызыл Байрагы һәм Хезмәт Даны орденнары, Президент М.Шәймиевның аңа «Татарстан Республикасы авыл хуҗалыгының атказанган механизаторы» исемен бирү турында 1994 ел 11 октябрь Указы, СССР Халык Хуҗалыгы Казанышларының бронза медале, СССР авыл хуҗалыгы Министрлыгы һәм авыл хуҗалыгы хезмәткәрләре профсоюзы Үзәк Комитетының Мактау грамотасы, күпсанлы таныклыклар, җиңүче значоклары. Болар күпьеллык намуслы хезмәт дәлилләре түгелмени?

Игенче өчен узган ел ничек килде соң? Еллык эшләп чыгаруны ул 2875 эталон - гектарга җиткерде, бу - хезмәттәшләре күрсәткеченнән байтакка артык. Августта бөртеккә һәм яшел азыкка 290 гектар уҗым чәчелсә, аның 62 проценты В.Д.Иванов өлешенә туры килә. 1765 гектардагы туңга сөрүнең дүрттән бер өлеше - шулай ук аның хезмәте.

Тормыштагы барлык шатлыкларын Владимир Дмитриевич хатыны Александра белән бүлешә. Ул - кайгыртучан, хуҗачыл хатын - кыз. Ивановлар ике улларын һәм кызларын мөстәкыйль юлга чыгардылар, үзләре дә бик тату, бер - берсен хөрмәтләп яшиләр. Кышларын аларның өенә сукмакны кар капламый, җәй көнне - үлән үсми: әле күршеләре кич утырырга керәләр, әле туганнары кунакка киләләр. Менә шулай яши һәм эшли Владимир Дмитриевич Иванов. Аның исеме дә дәрәҗәле - игенче.

В.ЕФРЕМОВ.

Урта Камышлы авылы.

Озак еллар сыер савучы булып эшләп, унган дигән даны нытыгач китәргә туры килде Зәйнелгарәп Якуп кызы Гыйләҗевага терлекчелектән. Бу юлы аңа эшнең матди җаваплылык, төгәллек сорый торганын тәкъдим иттеләр- склад мөдире вазифасы. Шулай итеп, Зәйнелгарәп Якуповна 1992 елдан бирле «Чирмешән» КХАсында склад мөдире булып эшли. Ашлык, азык-төлек һәм башка матди кыйммәтләр саклана торган бу хуҗалыкта ул тулы тәртип, төгәл исәп-хисап булдыруга ирешгте.

Рәсемдә: «Чирмешән» КХАсы склад мөдире З.Я.Гыйләҗева. **Н.АЗИЗОВ фотосы.**

«БҮГЕН ҖИНАЯТЬЧЕ ЯШҮСМЕР- ИРТӘГӘ ПРОФЕССИОНАЛЬ ҖИНАЯТЬЧЕ УЛ»

1996 нчы ел нәтиҗәләре буенча Октябрь районында яшүсмерләр арасында җинаятьчелекнең торышы һәм аны тудыручы кайбер сәбәпләр турында.

Яшүсмерләр арасында җинаятьчелекнең, хокук бозуларның елдан - ел артуы һәркемне җитди борчуга сала торган хәл. Үткән ел йомгаклары буенча алар тарафыннан 29 җинаять эшләнде, бу күрсәткеч 1995 елгыдан 4кә артыграк булды.

Җинаятьләрдә барлыгы 38 яшүсмер катнашты, аларның өчтән бере - яшүсмерләр арасында җинаятьчелекне кисәтү бүлегендә исәптә торучылар. Араларында 16сы мәктәп укучылары, 7се эшчеләр, калганнары 99 нчы ТУдан, авыллардан һәм беркайда да эшләми һәм укымый торган үсмерләр. Җинаятьләрнең 18е яшүсмерләр төркеме тарафыннан эшләнде, аларда 26 кеше катнашты.

Җинаятьләр аеруча районның кичке мәктәбе укучылары тарафыннан күп эшләнә. Үткән елгы 12 җинаять алар өстендә, шуларда 5 укучы катнашкан. 99 нчы ТУ укучылары да алардан калышмый - былтыр 6 курсант тарафыннан 4 җинаять эшләнә. Мәктәпләрдә укучы ундүрт яше тулмаган 35 яшүсмер 19 җинаять эшләгән. Бу күрсәткеч алдагы елдагыдан 8гә күбрәк. Бу яктан шәһәрнең беренче һәм икенче мәктәбе укучылары «беренчелекне» тоттылар. Беренче мәктәптә укучылар тарафыннан 3, икенчесеннән 2 җинаять эшләнсә, һәркайсында икешәр яшүсмер катнашкан. Бу саннар 14 яшьтән узганнар, ягъни җинаять җаваплылыгына тартыла торганнар хакында булса, бу яше тулмаганнар да кыек эшләргә үз өлешләрен кертteләр: һәркайсында дүртәр җинаятьтә беренчесендә 6, икенчесендә 7 үсмер катнашты.

Мәктәпләрдә индивидуаль тәрбия эшенең сүлпән куелуы да җинаятьләр һәм хокук бозулар артуның бер сәбәбедер, мөгаен. Мәсәлән, безнең бүлектә беренче мәктәптән 21 укучы исәптә тора, ә икенчедән - 9. Ләкин бу факт һич тә икенчесендә хәл тынычрак дигән сүз түгел. Хикмәт шунда, беренче мәктәп администрациясе бу мәсьәләдә безнең белән тыгыз элемтәдә эшли, күңелсез очракларны бездән яшермичә, алга таба укучыларын җинаять эшләүдән йолып калу чарасын күрергә тырыша.

Балигъ булмаганнар арасында эчүчелекнең киң җәелүе дә зур борчу тудыра. ОППНга һәм эчке эшләр бүлегенең дежур частена төрле тәртипсезлекләре өчен китерелгән 467 яшүсмернең 241е нәкъ шулай исерек хәлдә булып өйләренә озатылдылар. Хәер, аннан да куркынычрагы - наркотик матдәләр кулланучылар да арта, үткән ел аларның 4 яшүсмере (барысы да Кормыш микрорайонынан) безнең бүлеккә китерелгән иде, быел тагын берсе эләкте.

Безнең бүлеккә составында наркотик матдәләр булган үләннәрне саклау һәм куллану, шулай ук спиртлы эчемлекләр куллану, эчеп - исерешеп төрле ызгышлар, сугышлар оештыру һәм урланган әйберләрне яшерү урынына әверелгән подвалларда еш булырга, андагы тәртипсезлекләр белән көрәшергә туры килә. Ләкин бу көрәштә бөтен шәһәр буенча без ялгыз дисәм, ялгышмамдыр, мөгаен. Былтыр, апрель аенда безнең тарафтан хакимият башлыгына бу хакта отчет бирелгән иде. Анда шәһәр подвалларында хөкем сөргән антисанитария шартлары, яшүсмерләрнең җәмгыятькә каршы яшәү рәвеше: фашист символикалары урын алуы, яшьтәшләрен рәхимсез рәвештә кыйнаулары, 9 яшьлек кызның көчләнүе хакында хәбәр ителде. Мәсьәлә хакимият каршында оештырылган балигъ булмаганнар комиссиясе тарафыннан тикшерелеп тиешле органнарга - шәһәр Советына, санэпидкүзәтчелегенә, район хакимиятенең яшьләр эше буенча бүлегенә проблеманы хәл итү вазифасы йөкләнгән иде. Ике айдан соң мәсьәләгә кире кайтырга дигән карар булса да, кабат бу хакта сөйләшү үткәрелмәде һәм йөк үз урынында калды.

Яшүсмерләр арасында җинаятьчелекнең артуына еш кына олылар, бигрәк тә аларны тәрбияләү яки тәрбияләүче ата - аналар да сәбәпче була. Мәсәлән, үткән елда яшүсмерләрне эчерткән өчен 39 кеше, аларга аракы саткан өчен 31 кеше административ җаваплылыкка тартылды.

Бүгенге көндә ОППНда 192 яшүсмер һәм 48 имин булмаган гаилә исәптә тора. Балаларына белем бирү һәм тәрбияләү бурычын үтәмәү сәбәпле 80 ата - ана административ җаваплылыкка тартылды, 1995 нче елда андыйлар 37 иде. Без имин булмаган гаиләләргә аеруча зур игътибар бирәбез. Бүлектә яшүсмер баласы булганнар гына түгел, гомумән, балалары булган эчкече ата - аналар да исәптә тора. Чөнки ул балалар караусыз, контрольсез һәм нәкъ шундыйлар тайгак юлга бик җиңел генә кереп китә дә. Андый ата - аналарның кайберләрен дәвалауга җибәртү турында кайгыртабыз, даими контрольдә тотабыз, комиссиядә тикшерәбез, алай да файдасы булмаса, суд аларны ата - ана хокукыннан мәхрүм итә. Судка килгәндә, кайчак аның яшүсмерләр җинаятьләренә карата йомшаклык күрсәтүе дә аянычрак нәтиҗәләргә юлыктырырга мөмкин. Мисал өчен бер очракны күзәтү урынлы булыр. И.Исхаков 1980 нче елгы. Әтисе урлап тотылган һәм хөкем ителгән, ә әнисе улының тормышына битараф карый. Малай 13 яшеннән безнең бүлектә исәптә торды. Шул яшендә өч тапкыр урлап тотылды (акча янчыклары буенча белгеч), комиссиядә тикшереп, әнисен административ җәзага тарттык. 14 яше тулгач фатир басу оештырды: тагын берничә яшүсмерне ияртеп өч фатирдан алтыннан бизәнү әйберләре, төрле вак - төякләр алганнар. Шул хәлдән соң 1995 елның февралендә суд аны ике елга ирегеннән мәхрүм итте һәм 3 елга карарын кичектереп торырга булды. Апрельдә тагын суд... Бу юлы ул шәһәр Советы кабинетыннан акча урлый һәм кабат хөкем ителеп, карар чиктерелә. 1996 елның июнендә ике яшүсмер белән бергә поликлиникага кереп хатын - кызлар сумкасы урлый. Эш кузгатыла, ә үсмер шул арада тагын алдан уйлап, максатчан рәвештә авыр җинаять кыла: үзе белән ике яшүсмерне ияртеп, коралланган килеш Чишмә авылында бер өйгә басып керә. Нәтиҗәдә ул үзе 9 елга, ике иптәше 7шәр елга ирекләреннән мәхрүм ителәләр. Әгәр дә тикшерү һәм суд органнары беренче җинаятьләрдән соң ук йомшаклык күрсәтмәгән булсалар, эш бәлки моңа кадәр үк барып җитмәс иде?

Яшүсмерләр арасында җинаятьчелекне ачу, аларны җинаять эшләүдән йолып калуда безнең бүлекнең проблемалары юк түгел. Шулай, 1994 һәм 1995 елларда бүлектә 6 хезмәткәрдән икесе кыскартылды, бүгенгесе көндә 4әү генә эшлибез. Л.В.Еменькина һәм яшь хезмәткәр - стажерлар - И.Сараев һәм Р.Мөхәммәтгалиев җинаятьчелекне кисәтү буенча бар көчләрен кызганмыйлар. Әмма нәтиҗәле эш өчен болар гына аз. Бүлектә транспорт булмау аркасында ерак авылларга йөрү мөмкинлегебез юк. Инде кичекмәстән бару ихтыяҗы килеп чыкканда, кире кайта алмыйча сәгатьләр буе юлда туңарга туры килә. Шундый кыенлыкларга карамастан, безнең бүлек яшүсмерләр арасында җинаятьләрне ачу буенча республиканың урта эчке эшләр бүлекләре арасында 1995 - 96 елларда беренче урыннарны алып килә һәм моңа бары тик хезмәткәрләрнең тырышлыгы аркасында гына ирешелә. Ләкин шулай да югарыда аталган проблемалар хәл ителгәндә нәтиҗәлелек тә, дәрәҗәбез дә шактый үсәр, эшебез күпкә активлашыр иде.

Алда сөйләгәннәрдән чыгып, районда яшүсмерләр тормышына, яшәешенә нык игътибар юк, яшүсмерләр арасында җинаятьчелек фактларына да караш җитди түгел дип әйтәсем килә. Ә бүген тайгак юлга баскан яшүсмер ике - өч елдан җитлеккән җинаятьче бит ул, югыйсә. Шуңа да бу проблемалар белән шөгыльләнүче җаваплы органнарны, җәмәгатьчелекне, ата - аналарны кичекмәстән чаралар күрергә, яшүсмерләрнең ялын файдалы итеп оештырырга, профилактик эшне нигездән яхшыртырга кирәк дип саныйм. Соң була күрмәсен.

Н.КОРБАНОВ,
яшүсмерләр арасында җинаятьчелекне кисәтү бүлеге начальнигы, милиция майоры.

Тормыш шәхесләрен барлый

АВЫЛЫБЫЗНЫҢ ТАГЫН БЕР ГОРУРЛЫГЫ

Сүз XX гасыр башларында татар милли хәрәкәтенең күренекле эшлеклесе, язучы, юрист Гаяз Исхакыйның дусты һәм көрәштәше булган Фуад Фәссах улы Туктаров турында бара.

Гаҗәеп күпкырлы талантка ия бу шәхеснең тормышы һәм эшчәнлеге ничә дистә еллар буена тарихи хезмәтләрдә булсын, әдәбиятта булсын, һаман да кара тамга белән тамгаланып килде.

Г.Исхакый белән чит илгә чыгып китүләре сәбәпле, аларны сатлык җаннар, шпионнар дип атаганнар. Соңгы елларда гына Фуад Туктаров шәхесе турында чын дөреслек мәгълүм булды. Ул татарның күренекле улы, татарның үз иле, үз теле булсын өчен гомере буена көрәшкән.

Фуад Фәссах улы Туктаров 1880 елның 5 февралендә Чистай өязенең Колбай Мораса авылында укымышлы гына галим Фәссах хаҗи гаиләсендә дөньяга килә. Әнисе Мәфтуха Чистайның мәшһүр һәм алдынгы карашлы сәүдәгәрләре Бадамшиннар кызы.

Фуад зиһенле бала булып үсә. 1901 елны ул Чистай мәдрәсәсеннән шактый төпле белем алып чыга. Укуын Казандагы татар укытучылар әзерләү мәктәбендә дәвам итә. Бу мәктәптә татар тарихында күренекле урын тоткан шәхесләр - М.Солтангалиев, С.Максуди, Г.Исхакый, Х.Ямашев, Ш.Мөхәммәдьяров, Тереговловлар, Акчуриннар һәм башкалар укып чыга.

Ф.Туктаров мәктәптә уку елларында Г.Исхакый белән дуслаша. Милли азатлык өчен көрәштә озак еллар бергә эшлиләр. Аларның фикерләүләре, дөньяга карашлары тәңгәл килә. Мәктәптә милли «Шәкертлек» түгәрәге оештырыла. Аның яшерен гәзите «Тәрәккый» чыгарыла. Фуад Туктаров түгәрәкнең актив әгъзасына әйләнә. Г.Исхакый мәктәпне бетереп киткәч, түгәрәкнең җитәкчесе булып кала. Иптәшләре арасында иң эшлекле, иң ышанычлылардан санала, урысча яхшы белә. Г.Исхакый искә алганча, бик динле булуы, бер намазны да калдырмыйча, уразаны бер дә бозмыйча тотып килүе белән аерылып тора.

Туганнары Фуадны мулла булыр, әтисе урынына кайтыр дип көтәләр. Ләкин ул башка юл сайлый. Шуңа туганнары матди ярдәм күрсәтмиләр, ул бик фәкыйрь яши, тамагын хосусый дәресләр биреп туйдырырга мәҗбүр була.

1905 ел вакыйгалары Фуад язмышында текә борылыш ясый. Ул баштанаяк сәясәт дөньясына чума, торган саен тирәнрәк итеп милли азатлык хәрәкәтенең эченә үтеп керә. Әлеге эшчәнлекнең бер нәтиҗәсе буларак, Ф.Туктарый 1905 елның августында мөселманнарның «Густав - Струве» пароходында үткәрелгән беренче съездларында катнаша. 1905 елның октябрендә «Шәһәр коммунасы» дигән штабны саклаучы милиционерлар сафында була һәм кулга алына. Иреккә чыгуга үз шөгыленә кайта.

Яшәеш һәм көрәш дәверендә Г.Исхакый белән милли азатлык өчен көрәшүне күздә тоткан берничә гәзит һәм журналлар чыгаралар: «Таң», «Таң йолдызы», «Таң мәҗмугасы», «Дума», «Ил» һәм башкалар.

Бу гәзит - журнал битләрендә Фуад Туктарый берсеннән - берсе «усал», «тешләк» материаллар бастыра. Аның мәкаләләре «Усал» имзасы белән чыгарыла. Аның көн кадагына суга торган «Биш көн яткач», «Татар гәзитләре», «Татарлар тәракъкый итә» һәм башка мәкаләләрендә милли - мәдәни яссылыктагы мәсьәләләр күтәрелә.

Кискен сәяси юнәлеш өчен күп номер гәзитләр конфискацияләнә, кайбер гәзитләр ябыла.

Жандармерия кәгазьләрендә теркәлгәнчә, аның фатирында тентүләр үткәрелә. Кулга алына. Тентү нәтиҗәсез булу сәбәпле, иреккә чыгарыла.

Яшен ташы шикелле ялкынлы, хәрәкәтчән Мәхмүд - Фуад гәзиттәге эшчәнлеге белән генә чикләнми, әлбәттә. II Дәүләт Думасына сайлау көннәрендә (1907 ел) ул дусты Г.Исхакый белән бергә Чистай өязеннән кандидатурасын күрсәтүгә ирешә. Волость сайлауларында үтсә дә, хакимиятнең мәкерлеге аркасында төшеп кала. Думага уза алмый. Г.Исхакый аны Петербургка җибәрә. Дума каршында Туктарый ярдәме белән «Мөселман хезмәт таифәсе» төзелә, «Дума» дигән гәзитә чыгарыла. Бирелә дә милли мәсьәләләр күтәрелгән «усал» мәкаләләрен бастыра Туктарый. Фуадның тиктормас җан, актив җәмәгать эшлеклесе, революционер - көрәшче булуы бәхәссез.

Колбай Мораса егетенең мәкаләләре, әче чыгышлары, тәрҗемәләре 1906 - 1907 елларда Х.Ямашев җитәкләгән «Урал» (Оренбург), Г.Тукайның якыннан катнашы белән чыккан «Фикер», «Әлгасрелҗәдид» (Уральск) гәзит - журналлары битләрендә дә күренә.

1911 елда Казан университетының юридик факультетына укырга керә. 31 яшендә, күренекле шәхес, җитди сәясәтче. Ни өчен тагын уку? Көрәшчегә юридик законнарны тирәнтен белүенең мөһимлеген аңлый ул.

Г.САДРЕТДИНОВА,
Колбай Мораса авылы Г.Кариев исемендәге музей директоры.

(Ахыры бар).

БӘЛЗӘМЛӘНГӘН СТАЛИННЫҢ МАВЗОЛЕЙДАН ЧЫГАСЫ КИЛМӘГӘН

Бөтен заман һәм халыкларның олуг атасы Иосиф Сталинның Мавзолейдан чыгарылып Кремль диварлары янында җиргә тапшырылуына да 35 елдан артык вакыт узып китте. Моңа карата шул чор матбугатында кыска гына хәбәрләр бирелгән. Ләкин юлбашчының яңа җеназасы шактый хәвефле шартларда уздырылган.

Кызганычка каршы, ул җеназада катнашучыларның күбесе вафатинде. Исәннәрдән берсе - Мәскәү Кремлен саклаган махсус полк солдаты Владимир Поршнев башкала үзәгендәге кайбер дулкынлануларны болай искә ала.

«Грузиннар әлеге хәлне ишетүгә Кызыл мәйданга җыелып митинг үткәрделәр. Пардашым Женя Яшин белән мавзолей янында тора идек. Смена килде. Чык та чык атлап кайту юлына чыктык. Кинәт грузиннарның йөгереп килүе күренде. « Юк, Сталинны чыгартмыйбыз! Чыгарырга ирек бирмәбез!» Аларның берсе Яшинның карабинына килеп ябышты. Аны тартып алмакчы була. Разводящий кушуы буенча мылтыкларны грузиннарга төбибез «Туктагыз, югыйсә атабыз!» Алар артка чөйкәлеп киттеләр. Арада грузиннар киеменнән яшерен сакчыларыбыз бар иде. Алар грузиннарны җиргә ятырырга керештеләр. Ул да түгел, Спас капкасыннан машиналар килеп чыкты, һәммәсен дә шуларга төядек. Ун минут эчендә мәйданны чистартып бетердек.

Әүвәлге солдат сүзләренә караганда, Сталинны 22 сәгать 50 минутта алып чыгалар. Поршнев хезмәт иткән ротага командир кереп: « Ике-өч ел хезмәт итүчеләрдән ун кеше минем янга! - дип боерык бирә. - Коралларны калдырырга. Табуты белән Сталинны күтәреп чыгарга ярдәм итәргә кирәк». Табутны илтүе бик авыр, чөнки аның бер каты кургашын иде...

Юлбашчыны соңгы юлга илткәндә хәрбиләр һәм партия эшлекләреннән башка мавзолей лабораториясе хезмәткәрләре дә бар. Алар, әлбәттә, мәетләрне бәлзәмләү белән шөгыльләнүчеләр иде. Шулардан берсе - ни өчен икәнен үзе дә белмичә, - төнгә каршы мавзолейда калдырылган булган. Менә бервакыт КПСС ҮК каршындагы партконтроль комитеты рәисе, КПСС ҮК президиумы әгъзасы Николай Шверник килеп төшеп мәетнең чыгарыласын белдерә. Залда табут пәйда була. Ул чимә-чи тактадан ясалган. Хәрбиләр Сталин гәүдәсен мәет ятагына урнаштыралар һәм аны алып чыгалар. Алдан ук көтелгәнчә Кремль дивары янында чокыр әзер булганлыктан, күмү эшләрен бик тиз төгәллиләр. Сүз уңаеннан әйтсәк, әлеге җеназага шаһит булучылар сүзенә караганда кич ул көнне галәмәт шыксыз була, яңгыр чиләкләп коя.

Бая искә алынган лаборатория белгечләреннән берсе, үзенең исемен белгертмәүне теләгән хезмәткәр:

-Әгәр бүген Иосиф Виссарионовичның каберен ачып карасак, бик яхшы бәлзәмләнгән булса да, тәненнән берни дә калмаганлыгын күрербез, - ди.

Ленинның тәнен бәлзәмләүдән аермалы буларак, Сталинны бөтенләй башка ысул белән бәлзәмләгәннәр. Бу ысулны даһи совет галиме академик Мардашев уйлап тапкан (ул 74 нче елда вафат була). Сталин җеназасын яңадан үткәрү кебек үк, аны бәлзәмләү дә үтә яшерен шартларда уздырыла. Мардашев сер сыярлык бик якын хезмәттәшенә беркөнне өенә кайтып китмичә тоткарланып торырга, бәлзәм матдәләрен хәзерләргә куша. Фәкать төн уртасында гына ул бөек Сталинның мәетен гасырлар дәвамына мәңгеләштерергә кирәк икәнлеген абайлап ала. Лабораториягә шулай ук 4 нче идарәдән табиблартөркеме килә. Алар мәетне ярып медицина таныгын язалар, аннары аны кулдан-кулга бәлзәмчеләргә тапшыралар. Ул төндә вакытлы бәлзәмләү генә үткәрелә, янәсе, халык юлбашчы белән саубуллашканда тегенди-мондый таркалу исен сизмәсен. Ә чын бәлзәмләү ел буена дәвам иттерелә. Әлеге ысулның хикмәте тәндәге суны бүтән сыеклыклар белән алыштыруда була. Биология химиясе белгече Мардашев тәннең барлык физиологик төзелешен сакларга омтыла. Моның өчен тәнне махсус сыеклыклар белән туендыралар.

Югарыда искә алынган әңгәмәдәш әлеге сүзен җөпләп:

-Әгәр табут чынлап та чи такталардан ясалса, Сталин мәете шундук таркала башлаган булырга тиеш,- ди. -Ә инде җир асты дымы, кар сулары һәм яңгырлар бөтен эшне төгәлләп куя.

Соңыннан Мардашев ысулы белән җитәкчелекнең бүтән әһелләре дә бәлзәмләнә. Ә нәтиҗәләре көтелгәнгә караганда да бик күпкә артыграк була.

60 нчы елларда Сталин мәетен мавзолейдан чыгару бик күпләрне тетрәндергән, хәтта бу вакыйга меңнәрчә гаиләләрнең бәхәсләшеп китеп, таркалуына сәбәп булса да, бүгенге көндә халыкның хәле үле юлбашчылар турында кайгырырлык кынамыни...

(«Московский комсомолец» газетасыннан).

ГАЗ ШАРТЛЫЙ ДА ӘЛЕ УЛ

Соңгы өч елда районда көнкүрештә газдан файдалану куркынычсызлыгы кагыйдәләрен бозу нәтиҗәсендә шәхси секторда дүрт күңелсез вакыйга килеп чыкты, корбаннар да булды.

Өендә газ приборлары булган кешеләр газга бәйле әйберләрне алыштыру һәм ремонтлау сыйфаты өчен җаваплылык шәһәр газ хуҗалыгы белгечләре өстендә икәнлеген белергә тиешләр. Ә менә торак биналарда газ приборларыннан куркынычсыз файдалану өчен җаваплылык тулысынча йорт яки фатир хуҗаларында, ягъни абонентлар җилкәсендә. Һәм бу һич тә буш сүз генә түгел, әгәр газ приборлары белән үзбашка эш итү аркасында бүтән кешеләргә дә зыян килгән очракта җинаять җаваплылыгы да кузгатыла. Андый очракларда иминият (страховка) түләнми. Газ системасында нинди генә төзексезлек сизелсә дә, андый чакта гадәттә газ исе чыга, кичекмәстән 04 телефоны белән хәбәр итәргә кирәк.

Караңгы бүлмәдә газ исе сизеп кешенең үзеннән үз... электр өзгечкә сузылу очраклары еш булып тора. Нәк... менә шул чакта электрүткәргечләр арасындагы контакттагы очкыннан шартлау килеп чыга да инде. Газ буенча белгечләр килгәнгә кадәр бүлмәне җилләтергә кирәк. Бу уңайдан челтәр газының һавадан җиңелрәк булуын һәм андый очракта тәрәзәне яки форточканы ачу да җитүен, ә менә баллонлы газ һавадан авыррак булганга күрә аны форточка ачып кына чыгарып бетерү мөмкин түгеллеген онытырга ярамый.

Хәзер газ баллоннарының төрле зурлыктагысы бар. Бу очракта еш кына баллоннарның сыйфатын, аларның тулы булу булмавын ачыклавы мөмкин дә булмый. Шуңа күрә газлы баллоннарны үлчәп карау мөмкинлеге булган һәм сезгә бирелә торган баллонның төзеклеге гарантияләнә торган махсус станцияләрдән генә сатып алырга кирәк.

Танышырга телим

Гаилә кору өчен хатыны үлгән 50 - 58 яшьлек ышанычлы, намуслы һәм интеллигент мөселман ир - ат белән танышырга телим. Хәмер белән мавыгучылар, хөкем ителгәннәрнең борчымавын сорыйм. Үземә 55яшь, буем 162см. Телефон аша хәбәрләшү очрашуны тизләтер иде,булмаса үз адресыгызны язып конверт җибәрсәгез дә ярый. Хатларны Норлатка үзәк элемтә бүлегенә I- АР 715472 паспорт иясенә адреслап җибәрергә.

БАШ МӨХӘРРИР **Р.Ф.ҖАМАЛИЕВ.**
МӨХӘРРИР **С.Н.ХӘЙРУЛЛИНА**

Учредительләр: Октябрь район хакимияте һәм редакциянең хезмәт коллективы.

"Дуслык" район газетасы атнаның сишәмбе, җомга көннәрендә чыга, рус һәм чуваш телләренә тәрҗемә ителә.

Безнең адрес: 423000, Татарстан Республикасы, Норлат шәһәре, Карл Маркс урамы,19.

Телефоннар: баш мөхәррир - 2-12-14, 2-22-81, мөхәррир һәм авыл хуҗалыгы бүлеге - 2-22-51, Советлар һәм җәмәгать оешмалары тормышы, чуваш теленә тәрҗемә буенча мөхәррир - 2-10-44, җаваплы сәркәтип - 2-18-67, рус теленә тәрҗемә буенча мөхәррир - 2-14-16, бухгалтерия,реклама бүлеге, фотокорреспондент - 2-15-63.

Газета Татарстан Республикасының мәгълүмат һәм матбугат Министрлыгында 34 нче номерлы таныклык белән теркәлде.

Ульяновск өлкәсе матбугат һәм мәгълүмат идарәсенең Димитровград типографиясе. Офсет ысулы белән басылды. Күләме - 1 басма табак. Тираж 1620 данә. **Заказ N 5149.**